

„Obyčajný život v piatich režimoch závisí od toho, v akom rodinnom prostredí človek vyrastá a kto ho formuje. Ja som zažila toľko dobrého... Tak veľa dobrého, tak hlboko vo mne, akoby mi narástol ochranný krunier do budúcnosti. A to, že som skúsila a zažila veľa rôznych prostredí aj nefalšovaný život na dedine, ma naučilo prispôbiť sa okolnostiam, akýmkoľvek.“

Eva Karvašová

(* 1932)

Eva Karvašová sa narodila v roku 1932 v Piešťanoch ako dcéra miestneho lekárnik Kornela Ruhmanna. V časech Slovenského štátu bola vylúčená zo školy a preradená do jednotriedky, zrejme pre evanjelické vierovyznanie. Ako dieťa pomáhala partizánom, jej otec zase zásoboval povstalcov zdravotníckym materiálom. Bol za to aj väznený. Po zmene režimu pre svoj pôvod nebola pripustená k maturite.

Jej prvého manžela, Hermana Klačka, diplomata, ktorý bol blízky Vladimírovi Clementisovi, poslali komunisti do väzenia za poburovanie. Jej druhý manžel, známy dramatik Peter Karvaš, bol najprv internovaný v koncentračnom tábore, neskôr pôsobil v Ústrednom výbore KSS a po nesúhlase so vstupom vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR bol perzekvovaný ako nepriateľská osoba.

Od vzťahu s ním sa ju ŠtB snažila odradiť, čo skončilo jej odchodom zo Slovenského rozhlasu. Ponúkali jej aj spoluprácu, no odmietla ju. S manželom žili v ústraní a pod policajným dozorom. Dnes žije v Bratislave. Okrem iného sa venuje charitatívnej organizácii International Women's Club Bratislava, ktorú spoluzakladala.

Osud pani Karvašovej, poprepletaný svedectvami doby, nám dodáva silu a nádej na prekonávanie prekážok, ktoré nám život prináša. Napriek tomu, že jej život bol poznačený prenasledovaním a perzekúciami, zachovala si nesmierny šarm, nadhľad, chuť žiť a pre ňu tak typický zmysel pre humor.

 podcast

 príbeh

Aktivita 1: Postava „rola na stene“

skupinová, hromadná práca

Cielová skupina:

základná škola, stredná škola

Téma:

príbehy 20. storočia, historické udalosti 20. storočia (Slovenský štát, SNP, nástup komunizmu, socializmu) a ich dôsledky na život jednotlivca a spoločnosti, totalita a demokracia, hodnotová výchova, čitateľská gramotnosť

Ciel:

Na pozadí historických udalostí pochopiť rozdielnosť sociálnych svetov v časoch totality. Hodnotiť konanie ľudí, ktorí sa ocitli v náročných životných situáciách. Vnímať minulosť z perspektívy iného človeka. Uvedomiť si možnosti i riziká demokracie a slobody. Pochopiť význam demokracie a jej princípov pre plnohodnotný život človeka, analyzovať fakty a udalosti z príbehu.

Pomôcky:

veľké hárky papiera, pastelky, fixky, lepiaca páska, internet, PC/tablety

Postup:

- *V úvodnej časti, evokácii*, so žiakmi/žiačkami vedieme riadený rozhovor o 20. storočí. Pomenujeme najvýznamnejšie momenty histórie Slovenska a ich dopady na vybrané časti obyvateľstva.
- Vyzývame žiakov/žiačky, aby pozdieľali nejaké príbehy, ktoré poznajú a viažu sa práve na 20. storočie. Pýtame sa ich, čím bol pre nich príbeh zaujímavý, čo ich daný príbeh naučil, aký odkaz si z neho pre seba nesú.
- *V hlavnej časti (uvedomenie)* žiakom/žiačkam predstavíme text príbehu pamätníčky formou a postupom, ktorý je pre nich najpríťažlivejší.
- Na prácu s príbehom využijeme techniku „rola na stene“, ktorá slúži na vystavanie postavy z nejakého príbehu, priblíženie a bližšie oboznámenie sa s príbehom.
- Žiakov/žiačky rozdělíme do skupín (rozpočítaním, vlastnými preferenciami, hrou na molekuly a pod.). Do každej skupiny rozdáme veľké hárky papiera, ktoré nalepia na stenu (prípadne na podlahu).
- Zadáme im úlohu zakresliť na tento papier siluetu postavy.
- Poskytneme žiakom ďalšie nástroje na oboznámenie sa s príbehom. Textovú časť doplníme fotografiami, zvukovými klipmi, podcastom, umožníme im vyhľadávať ďalšie informácie na internete. Poskytneme im dostatok priestoru a času na podrobné spoznanie príbehu.
- Upriamime ich pozornosť na odvahu, občiansku angažovanosť, hrdinstvo, odolávanie tlaku totalitných inštitúcií, ŠtB atď.
- Skupina diskutuje o príbehu. Pýtajú sa navzájom, aké momenty ich prekvapili, fascinovali, čo je pre nich inšpirujúce, čo im z príbehu pripadá známe, kto vystupuje v ich príbehu ako známa osobnosť z pohľadu politiky, literatúry.
- Následne do siluety zakresľujú charakteristiky pamätníčky. Zapája sa každý člen skupiny a zakresľuje/zapisuje svoje vlastné charakteristiky. Vyzveme ich, aby zaznamenávali okrem faktov zo života aj emóciu, ktorú v nich dané činy vyvolali.

- Po uplynutí stanoveného času každá skupina prezentuje výsledky práce. Takto si spoločne dotvárame mozaiku života pamätníčky.
- Rozpoznávame totalitné nástroje moci, popisujeme nebezpečenstvá totality a jej charakteristiky. Porovnávame s demokratickými nástrojmi a vymoženosťami. Poukážeme na výhody demokracie a potrebu jej zachovania.
- O príbehu diskutujeme a definujeme najvýznamnejšie výzvy, ktoré z príbehu vyplývajú. Poukážeme na aktuálnosť a paralely príbehu so súčasnosťou, kedy doba vyžaduje postaviť sa zlu, nebáť sa vyjadriť vlastné postoje.
- Vyzveme ich, aby si vizualizovali, že by sa v niektorom momente života pamätníčky ocitli v jej koži. Ako by sa asi oni v danom momente zachovali, čo by urobili, aké rozhodnutie by prijali.
- Na základe takýchto príbehov hľadáme cesty, ako žiakov/žiačky naučiť objavovať a riešiť morálne otázky a dilemy života.
- *V záverečnej časti* sa sústreďme na spätnú väzbu, v ktorej vyjadrujú svoje pocity z prežitého. Poveríme ich úlohou sformulovať krédo, odkaz, motto, ktoré im vychádza z daného príbehu tak, ako ho oni sami cítia.
- Diskutujeme o tom, prečo sa musíme zaujímať o minulosť. Upozorňujeme na to, že história sa interpretuje rôznym spôsobom. Je preto nevyhnutné pátrať po pravde a často práve príbehy ľudí, ktorých malé osudy boli zasiahnuté veľkou históriou, nám môžu napomôcť dotvárať si skutočný obraz o našej nedávnej minulosti.

Aktivita 2: Rozhlasová relácia

Cieľová skupina:

základná škola, stredná škola

Téma:

príbehy 20. storočia, historické udalosti a ich dôsledky na život jednotlivca a spoločnosti, čitateľská gramotnosť

Cieľ:

Vnímať minulosť z perspektívy iného človeka. Vžiť sa do prežívania aktérov historického diania. Rozvíjať čitateľskú, rečovú a kritickú gramotnosť. Uplatňovať princípy hodnotovej výchovy v procese edukácie. Pochopiť základnú charakteristiku a princíp fungovania rozhlasovej komunikácie. Rozlišovať teoretické i praktické rozdiely v pojmoch rozhlas, rozhlasové vysielanie, rádio. Vnímať špecifickú rozhlasovej komunikácie v porovnaní s inými médiami. Uvedomiť si podstatu rozhlasového princípu zvukovosti s jednoznačným pôsobením slova a hudby.

Pomôcky:

rozhlasový prijímač, internet, diktafón, mikrofón, scenáre, fiktívne rozhlasové štúdio

Postup:

- *V úvodnej časti aktivity, evokácii*, sa oboznámime s príbehom pamätníčky, pani Evy Karvašovej. Oboznamujeme sa s významnými miľníkmi, ktoré poznačili jej život a obmedzili jej prístup k štúdiu, pracovným príležitostiam, možnostiam zapájať sa do pracovného a spoločenského života.
- Uvažujeme o tom, do akej miery je život jednotlivca determinovaný vonkajšími okolnosťami, a akú úlohu môže zohrať aktívne konanie každého jednotlivca.

- Demonstrujeme to na príbehu pamätníčky a poukazujeme na jednotlivé prvky z jej života, ktoré o tom vypovedajú.
- *V hlavnej časti, uvedomenie*, sa sústredíme na profesionálny život pamätníčky, konkrétne na obdobie jej práce v Slovenskom rozhlasu. Prečítame/vypočujeme si časti príbehu viažuce sa na toto obdobie.
- Zadáme žiakom/žiačkam úlohy:
 - > Vyhľadaj informácie o rozhlasových reláciách, ich štruktúre, príprave, scenároch, priebehu.
 - > Zisti všeobecnú charakteristiku rozhlasu, jeho špecifik, historických súvislostí a samozrejme obsahu vysielania.
 - > Vypočuj si celé vzorové relácie, prípadne zostavy relácií, nahrávok jednotlivých typov relácií, spravodajských, publicistických aj umeleckých.
- Následne žiakov/žiačky rozdelíme do väčších skupín, v ktorých budú plniť nasledujúce úlohy.
- Vyberte si formát rozhlasovej relácie. Napíšte scenár rozhlasovej relácie na tému príbehu, do ktorého zahrniete pohľad pamätníčky, text z učebnice, odbornej literatúry a súvisiace informácie z ďalších zdrojov.
- Ich úlohou bude aktívne vytvoriť a zrealizovať v redakčnom tíme triedy konkrétnu reláciu. Uvedieme im jednotlivé kroky. Pripravte:
 - > zvolený rozsah relácie,
 - > všeobecnú charakteristiku – tzv. anotáciu,
 - > úvodné zahlásenie,
 - > rozdelenie a charakteristiku jednotlivých príspevkov a autorov,
 - > medzivstupy moderátora,
 - > záverečné slovo a odhlásenie relácie,
 - > výber hudby, prípadne zvukov, a jej zaradenie k jednotlivým častiam.
- Počas celej prípravy budeme žiakom/žiačkam nápomocní pri tvorbe výstupov. Poradíme im, kde vyhľadávať dostupné informácie a ako s nimi nakladať.

Alternatíva: Pripravíme zadanie pre prípravu rozhlasovej relácie, ktorá bude simulovať totalitné časy socializmu.

- Po uplynutí dostatočného času vyzveme skupiny na prezentáciu výsledkov. Ak uvážime, že tieto výstupy majú požadovanú kvalitu, môžeme pripraviť skutočnú rozhlasovú reláciu a zaradiť ju do školského vysielania alebo ju ponúknuť inštitúciám, ako knižnica, komunita, mesto a podobne.
- *V spätnej väzbe* zisťujeme edukatívny, emocionálny i osobný prínos realizovanej aktivity. Spytujeme sa žiakov/žiačok, čo nové sa naučili, aké pocity zažili, v čom sa zmenil ich pohľad na profesiu tzv. rozhlasákov (moderátorov, scenáristov, zvučkárov atď.).
- Diskutujeme o príbehu pani Evy Karvašovej, o jej životnom putovaní a o tom, ako je dôležité zachovávať hodnoty demokracie a starať sa o demokraciu naším každodenným správaním.

Aktivita 3: Stretnutie s literatúrou, drámou

individuálna, skupinová, hromadná práca

Cielová skupina:

stredná škola

Téma:

príbehy 20. storočia, literatúra a dráma ako prostriedok vyjadrenia spoločenských názorov, prenasledovanie za vyjadrenie názorov v časoch totality, medzipredmetové vzťahy

Ciel:

Pochopiť význam literatúry pre kultiváciu človeka i pochopenie doby, v ktorej žijeme. Pochopiť rozdielnosť sociálnych svetov v súčasnosti a porovnať ich s minulosťou. Utvárať objektívny obraz o totalite. Pochopiť, aké podstatné znaky odlišujú demokratické zriadenie od totalitného.

Pomôcky:

výtlačky kníh, záznamy z divadelných predstavení Petra Karvaša, internet

Postup:

- *V úvodnej časti aktivity, evokácii,* spoznáваме príbeh pamätníčky, pani Evy Karvašovej. Oboznamujeme sa s významnými míľnikmi, ktoré poznačili jej život a obmedzili jej prístup k štúdiu, pracovným príležitostiam a možnosť zapájať sa do pracovného a spoločenského života.
- Analyzujeme dôvody, prečo totalitná socialistická moc využívala voči jednotlivcom a ich rodinným príslušníkom rôzne reštrikčné nástroje a perzekúcie.
- Prenesieme pozornosť na literatúru a jej význam pre kultiváciu človeka i pochopenie doby, v ktorej žijeme. Vyzdvihujeme fakt, že literatúra odráža konkrétne spoločenské podmienky a je vlastne zrkadlom spoločnosti.
- *V hlavnej časti (uvedomenie)* sa so žiakmi/žiačkami rozprávame o význame literatúry ukazujúcej pravdu o spoločenskej realite. Hovoríme o tom, aký to má význam v každej dobe, aj v súčasnosti.
- Nadviážeme na informácie o zakázaných autoroch a literatúre reflektujúcej obdobie socializmu. Spojíme poznatky s príbehom pani Evy a vyzveme ich, aby si navzájom pozdieľali informácie o Petrovi Karvašovi, jeho diele, prínose pre slovenskú literatúru i rozvoj demokracie.
- Pripomenieme si základné fakty o tomto literátovi, dramatikovi:

Peter Karvaš

* 25. apríl 1920, Banská Bystrica – † 28. november 1999, Bratislava

- > Pseudonymy: Jakub Riečan, Ján Róbert Lipka, Jozef Repka, P. Bystrický, Peter Bystrík a i.
 - > Slovenský dramatik, prozaik a divadelný teoretik.
 - > Rodný dom sa nachádza na Hornej ulici 55 v Banskej Bystrici.
 - > Narodil sa v rodine lekára Ferdinanda Karvaša a akademickej maliarky Karoly Skuteckej-Karvašovej.
 - > Jeho rodičia boli popravení nacistami vo väpenke v Nemeckej začiatkom januára 1945.
- Na nasledujúce obdobie zadáme žiakom/žiačkam úlohy:
 - > Navštív najbližšiu knižnicu, kníhkupectvo, antikvariát. Vypožičaj si alebo zakúp akúkoľvek knihu od autora Petra Karvaša.

- > Prečítaj si, resp. preštuduj, pasáže reflektujúce obdobie Slovenského štátu, SNP, nástupu komunizmu, socializmu a jeho diktatúry.
- > Z prečítanej knihy spracuj najzaujímavejšie pasáže do rozprávania, prezentácie alebo iného útvaru.

Alternatíva: Vyhľadaj v programe divadiel hru od autora Petra Karvaša. Navštív divadelné predstavenie a svoje zážitky spracuj do referátu, úvahy, prezentácie a pod. Ak v tvojom okolí žiadnu jeho hru nehrajú, vyhľadaj na internete záznam jednej z nich.

- Po uplynutí vopred stanoveného času žiaci/žiačky prezentujú svoje výstupy v podobe, akú sme si vopred dohodli.
- Ak sa nám výstupy budú javiť kvalitné, môžeme zorganizovať podujatie s väčším zásahom na verejnosť, napr. prezentácia pred školou, zorganizovanie literárneho popoludnia na pôde školy, knižnice.
- Výstupom aktivity môže byť okrúhly stôl, diskusný krúžok, literárny večierok, na ktorý môžeme pozvať pani Evu Karvašovú alebo nejakého súčasného literáta, literárneho kritika a pod., s ktorými budeme diskutovať na už spomínané témy.
- *V záverečnej časti, spätnej väzbe*, diskutujeme o tom, čo im aktivita priniesla, aké nové informácie sa dozvedeli, čo bolo pre nich v celom procese aktivity najviac obohacujúce. Rozprávame sa aj o emocionálnom dopade všetkých činností na ich vnímanie súčasnosti.
- Vrátime sa ešte k príbehu pani Karvašovej a z nového pohľadu si premietneme jej životnú púť.
- Pýtame sa žiakov/žiačok, ako hodnotia konanie ľudí, ktorí sa ocitli v náročných životných situáciách. Aké to bolo vžiť sa do kože aktérov historického diania a vnímať minulosť z perspektívy iného človeka.